

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav pro dějiny umění

Posudek dizertační práce:

Erika Okruhlicová

„Parlerovská architektúra na západnom Slovensku“

Praha 2015

Práce se zabývá pozdně gotickou architekturou na západním Slovensku v rozmezí přibližně od poslední třetiny 14. století až po 80. léta 15. století, ovlivněnou nebo přímo realizovanou švábským stavitelským rodem Parlérů.

Dizertační práce je koncipována jako jednosvazková. Má 105 stran textu, za nímž následuje obsáhlá bibliografie a bohatá obrazová příloha. Textová část je dále členěna do čtyř částí. První se zabývá kulturně-historickými souvislostmi se zaměřením na objednavatele/stavebníky z řad panovnických rodů a šlechtické nobility. Druhá pojednává o Parlérovcích s důrazem na jejich případné přímé či nepřímé působení ve sledované oblasti. Třetí a nejrozsáhlejší část obsahuje 22 vybraných staveb z 15 lokalit (největší podíl zde zaujímá Bratislava). Čtvrtá část je syntetickým shrnutím poznatků po uměleckohistorické stránce a neobvykle rovněž i pokusem o filozofickou interpretaci principů pozdně gotické architektury.

Sám název práce a rozsáhlá katalogová část dokládá, že jde sice o topograficky založený uměnovědný příspěvek sledující soubor architektonických děl, nicméně s ambiciózním přesahem do roviny filozofické interpretace. Takto koncipovaná práce s sebou nese více úskalí než detailní monografické studie, což nutně vyžaduje stanovení a dodržení taxativního rámce. Předmětem bádání je soubor staveb, u nichž autorka zjistila znaky charakteristické pro „parlérovskou“ tvorbu.

První a druhá část dizertační práce analyzuje kulturně-historické souvislosti mezi objednavatelem/stavebníkem a stavitelem/architektem, přičemž důraz je kladen na sledování dynastických vazeb mezi Čechami, Rakouskem a Slovenskem/Uherskem. Předpokladem činnosti velkých stavebních hutí je existence panovnických sídel, generující rozsáhlou stavební aktivitu. Ve shodě se starší i novější uměnovědnou literaturou se autorka zabývá středověkou architekturou v Bratislavě, které se v období Zikmunda Lucemburského stalo rezidenčním a kulturním centrem Horních Uher. Jak dovodila v katalogové části, zde vznikaly stavby (hrad-dóm-město), které následně zásadním způsobem ovlivnily charakter pozdně gotické architektury v širší oblasti západního Slovenska. V katalogové části je proto věnována největší pozornost právě Bratislavě. Rozliv stavební činnosti dále od centra pak oprávněně spatřuje opět ve vazbě na lokální objednavatele, např. pány ze Sv. Jura a Pezinku, kteří byli v bezprostředním kontaktu s panovníkem a většinou rovněž zastávali vysoké úřady.

Oceňuji zpracování druhé části, která pojednává nejen o členech stavitelské dynastie Parléřů, ale také o jejich následovnicích, s důrazem na jejich možnou činnost na západním Slovensku. Jen tato kapitola by vydala na samostatnou dizertační práci. Autorka vytvořila rámec pro navazující hlubší studium vazeb mezi staviteli a objednateli.

Katalogová hesla jsou zpracována s důrazem na uměleckohistorickou analýzu především těch částí sledovaných staveb, u nichž autorka identifikovala znaky přímého či zprostředkovaného působení parléřovské architektury. Z toho důvodu není součástí katalogového hesla podrobný výklad stavebního vývoje, což ovšem dosti ztěžuje orientaci čtenáři, jenž nemá přehled o podobě vlastní architektury ani o příslušné literatuře.

V tom tkví zásadní problém předložené dizertační práce – chybí přehled literatury k dané problematice, a to (nejen) především slovenského, ale také maďarského, českého nebo obecně německého jazykového prostředí. Z hlediska struktury stěžejní moderní práce o gotickém umění na Slovensku z roku 2003 (Gotika, Dejiny slovenského výtvarného genia, ed. [Dušan Buran](#)) nelze přehlédnout skutečnost, že v syntetických pasážích věnovaných vrcholně a pozdně gotické sakrální architektuře jsou stavby z oblasti západního Slovenska (vyjma Bratislavy) zmiňovány jen marginálně, přičemž v katalogové části se takřka neobjevují (příkladem budiž kupř. trnavský farní kostel sv. Mikuláše, který je součástí katalogu předložené dizertační práce). Může to být odraz dosud nedostatečného stavu výzkumu středověké architektury na západním Slovensku, jehož důsledkem je rovněž absence jejího náležitého uměleckohistorického zhodnocení a zařazení do souvislostí vývoje vrcholně/pozdně gotické architektury na Slovensku. Je tomu však skutečně tak, nebo jde o klamný dojem? Právě tuto zásadní otázku by měla řešit samostatně vyčleněná kapitola shrnující dosavadní bádání a relevantní literaturu. Přehled literatury v poznámkovém aparátu jednotlivých katalogových hesel zmíněný nedostatek nemůže nahradit.

Výběr staveb do katalogové části na základě spojitosti s parléřovskou tvorbou není jednoznačný a koherentní. Autorka předem nedefinovala ony výsostné znaky parléřovské tvorby, na jejichž základě zařadila tu kterou stavbu do katalogu. Z jednotlivých hesel vyplývá, že za ně považuje především klenbu síťového typu, vysuté svorníky a typický způsob ztvárnění kamenosochařských prvků. Jmenované znaky však zjevně nemají stejnou váhu, jednou jde o celou konstrukci, podruhé o dílčí prvek či sochařský stylový projev. Na místě by byla subtilnější analýza, která by lépe rozlišila struktivní řešení parléřovského typu od vysloveně dekorativní citace. To je patrné třeba u tzv. vysutých svorníků – uvedený příklad z Trnavy ukazuje spíše na určitou regionální manýru. Jde však o nepochopení či záměrnou schematizaci, hříčku?

Zde rovněž nastupuje kardinální otázka, zda sledovaná „parléřovská“ architektura na západním Slovensku je skutečně parléřovská, zejména když odborná literatura považuje za výchozí zdroj inspirací či přímého vlivu na vrcholně a pozdně gotickou architekturu Slovenska stavby vídeňského okruhu, oblasti Podunají, Švábska a dokonce Bavorska. Tato otázka se však jako červená nit vine bádáním o architektuře na přelomu 14. a 15. století, neboť je stále obtížné rozlišit originální příspěvky stavebních hutí ve velkých stavebních centrech jednotlivých zemí. Konkrétně, síťová klenba sice přišla na svět v Praze, ale rychle se stala oblíbeným napodobovaným příkladem, přičemž základní schéma brzy doznalo řadu variantních řešení a daný motiv byl dále rozvíjen. V tomto smyslu se odvažují tvrdit, že síťové obrazce aplikované na Slovensku byly (až na výjimky) výsledkem druhotného působení velkých stavebních hutí nalézajících se mimo Čechy, a to i s ohledem na historické souvislosti.

Nad jednotlivými stavbami by se dalo dlouze diskutovat zejména s ohledem na datování jednotlivých vývojových fází. Od tohoto nezbytného základu se totiž odvíjí i celkové

uměleckohistorické zařazení, stylové hodnocení a další subtilní otázky. Jak může být ošidné, lze uvést na konkrétním příkladu jedné z katalogových staveb – kostelu v Šamoríně. Diskurs bude zásadně odlišný v závislosti na době vzniku klenby dvoulodí; buď v polovině 15. století (k čemuž se kloní autorka), nebo až v roce 1521, jak se skví na nápisu v lodi. Bohužel, subtilní stylovou a strukturní analýzu zdůvodňující časnou dataci v katalogovém heslu nenajdeme, byť v literatuře již byl tento problém důkladněji rozebírán. V tomto ohledu předložená práce postrádá rovněž důslednější argumentaci a polemiku s odlišnými názory v odborné literatuře.

Závěrečná čtvrtá část sumarizuje výsledky práce v uměleckohistorické rovině, přičemž autorka reviduje starší teorie cyklických fází stylových období. Ve shodě se zadáním práce se zaměřuje na poslední „barokní“ etapu gotického slohu, pro kterou je typické utváření prvků a konstrukcí zmiňovaných výše (rozklad klasického klenebního schématu, rozvolňování a labilita prvků ad.). Filozofická interpretace s obsáhlými odkazy na literaturu mimo dějiny umění práci příliš neobohatila, zůstalo pouze u pokusu. Zda a jak se teleologický vývoj lucemburského rodu ve smyslu Hegelova vývoje ducha promítnul do utváření pozdně gotické architektury, nechávám stranou. Otázka zní, je-li možno tento esencialisticky formulovaný přístup aplikovat v každodenní uměleckohistorické praxi.

Přes výše uvedené výhrady doporučuji práci k obhajobě.

V Praze, září 2015

Ing. Mgr. Jan Beránek, Ph.D.